

Ewaluacja instrumentu RLKS w
województwie pomorskim w latach 2014-
2020

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA
DZIAŁANIA ZIEMI CZŁUCHOWSKIEJ

RAPORT KOŃCOWY

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka
TORUŃ, LUTY 2022|

Spis treści

Streszczenie.....	2
1. Przedmiot badania. Cele i zakres badania	3
2. Metodologia badania i opis realizacji badania.....	4
Wielkość i dobór próby badawczej	5
3. Wyniki badania i ich interpretacja	6
3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	6
3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	14
3.3. Przedsiębiorczość	17
3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe.....	23
3.5. Grupy defaworyzowane	27
3.6. Innowacyjność.....	33
3.7. Projekty współpracy.....	35
3.8. Ocena funkcjonowania LGD	36
3.9. Ocena procesu wdrażania	38
3.10. Wartość dodana podejścia LEADER	40
4. Odpowiedzi na pytania badawcze	43
5. Wnioski i rekomendacje.....	47
Spis tabel i wykresów	50
Załączniki. Narzędzia badawcze	52
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI).....	52
LGD (IDI)	58

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

ZR – zrównoważony rozwój

Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Działania przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej.

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu lub Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

1. Przedmiot badania. Cele i zakres badania

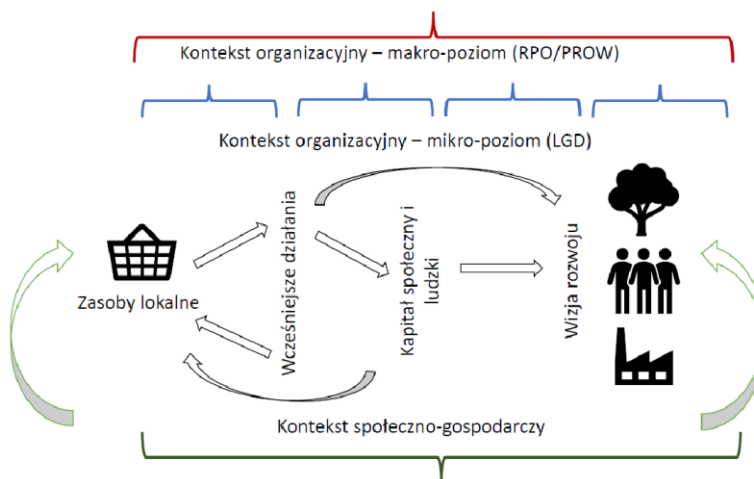
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć z aktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwią podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana **z uwzględnieniem pełnego kontekstu: organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 2).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skalę wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań

społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

2. Metodologia badania i opis realizacji badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmuje swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa,
- Sprawozdanie z realizacji LSR,
- Lokalne Strategie Rozwoju.

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Ze względu na prawdopodobne zagrożenie epidemiczne zaplanowano realizację 1000 wywiadów telefonicznych na próbie reprezentatywnej dorosłych mieszkańców 15 LGD (tj. średnio 67 wywiadów na 1 Grupę).

W celu uzupełnienia materiału badawczego opublikowany będzie także link do wersji elektronicznej kwestionariusza na stronie Stowarzyszenia LGD. Pomiar zostanie przeprowadzony z pomocą specjalistycznej platformy SomaLab, która umożliwia w pełni anonimowe (ale kontrolowalne) gromadzenie danych.

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają dzięki stworzeniu intymnych okoliczności rozmowy, warunki do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoli to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które pozwolą na stworzenie rekomendacji zarówno operacyjnych, jak i strategicznych dotyczących przyszłej perspektywy finansowej.

Mieszkańcy (potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)

Przyjęto, że próba powinna z jednej strony dawać reprezentatywny obraz całego obszaru, ale jednocześnie powinna umożliwiać wnioskowanie dla każdego z obszarów LGD z osobna.

Lp.	Nazwa LGD	mieszkańcy	wnioskodawcy	w tym beneficjenci
1	Lokalna Grupa Działania "Chata Kociewia"	81	8	7
2	Lokalna Grupa Działania "Trzy Krajobrazy"	51	8	5
3	Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi	100	10	6
4	Lokalna Grupa Działania "Wstęga Kociewia"	47	8	5
5	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej	52	8	4
6	Powiślańska Lokalna Grupa Działania	40	5	5
7	Słowińska Grupa Rybacka	59	8	3
8	Stowarzyszenie "Bursztynowy Pasaż"	27	5	5
9	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Kraina Dolnego Powiśla"	34	10	6
10	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy	56	8	4
11	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Stolem	33	5	3
12	Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka	77	8	3
13	Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby	127	10	3
14	Żuławska Lokalna Grupa Działania	56	8	6
15	Lokalna Grupa Działania "Kaszubska Droga"	43	8	5
RAZEM		883	117	67

Liderzy lokalni

Przyjęto założenie, że liderzy lokalni są zainteresowani wpływaniem na rozwój przez udział w pracach LGD. W efekcie przyjęto, że w każdym LGD badaniem objęte będą po 3 osoby reprezentujące:

- mieszkańców (po 1 osobie z 15 LGD)
- organizacje pozarządowe (nie mniej niż 8 osób) lub samorząd lokalny (nie mniej niż 7 osób)
- przedsiębiorcy (po 1 osobie z 15 LGD)

3. Wyniki badania i ich interpretacja

3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono dwa główne obszary problemowe, na których powinny koncentrować się działania LGD:

- Poprawa warunków życia i wypoczynku na terenie LGD Ziemi Czulchowskiej
- Rozwój gospodarczy obszaru LGD Ziemi Czulchowskiej

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
Niewystarczająca infrastruktura turystyczna i rekreacyjna Słaba promocja regionu (lokalnego dziedzictwa, walorów przyrodniczych i produktów turystycznych). Słaba współpraca między podmiotami gospodarczymi w branży turystycznej Niezadawalające warunki życia sprzyjające bierności społecznej Niewystarczająca i niedostosowana do potrzeb oferta pozwalająca na rozwój, spędzanie czasu wolnego, rekreacji dla mieszkańców. Trudny dostęp do obiektów użyteczności publicznej.	Niezadawalający udział w turystyki w rozwoju obszaru.	niewystarczająca ilość i oznakowanie ścieżek rekreacyjnych oraz szlaków turystycznych niewystarczająca baza turystyczna (w tym noclegowa)	1. Poprawa warunków życia i wypoczynku na terenie LGD Ziemi Czulchowskiej	1.1 Rozwój turystyki i rekreacji na obszarze oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa	sektor publiczny, sektor społeczny, LGD osoby fizyczne, sektor gospodarczy sektor społeczny, LGD
	Niski kapitał społeczny	słaba aktywność społeczna i związana z tym mała ilość inicjatyw dotyczących życia społecznego i rozwoju obszaru Brak odpowiedniej oferty spędzania czasu		1.2 Wzmocnienie kapitału społecznego oraz poprawa oferty spędzenia wolnego czasu dla mieszkańców	sektor społeczny, LGD organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, sektor publiczny
	Obniżona jakość życia	Słaba jakość techniczna dróg gminnych		1.3 Poprawa infrastruktury drogowej i technicznej	sektor publiczny
słaba sytuacja ekonomiczna obszaru. Niski poziom przedsiębiorczości Brak/słaba oferta wspierania rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości.	Słabość rynku pracy, sprzyjająca migracji zarobkowej	mała liczba przedsiębiorstw i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą migracja zarobkowa zwłaszcza ludzi młodych i wykształconych; Niskie kwalifikacje części mieszkańców	2. Rozwój gospodarczy obszaru LGD Ziemi Czulchowskiej	2.1 Rozwój przedsiębiorczości, zwiększenie miejsc pracy oraz aktywizacja zawodowa i społeczna mieszkańców	sektor gospodarczy osoby fizyczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Wszystkie postawione cele w kategoriach finansowych zostały zrealizowane. Wyjątkiem są tu jedynie dwa działania:

- 1.1.1 Atrakcyjna Ziemia Człuchów (wykorzystano 44,41% środków)
- 2.1.1 Nowoczesna firma (wykorzystano 67,13% środków)

Poziom realizacji wskazuje jednak, że możliwe jest wykorzystanie w pełni budżetu przed rokiem 2023.

Tabela 2. Postęp finansowy*

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN)	Realizacja budżetu (%)
1. Poprawa warunków życia i wypoczynku na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej	1.1.1 Atrakcyjna Ziemia Człuchowska	1 732 021,81	769 214,23	44,41%
	1.1.2 Biznes i innowacje w turystyce	935 343	772 796,24	82,62%
	1.1.3 Dziedzictwo kulturowe Ziemi Człuchowskiej	303 278	294 200,00	97,01%
	1.2.1 Inwestycje w kulturę	479 452,14	450 799,44	94,02%
	1.2.2 Aktywni mieszkańcy	305 451	301 674,00	98,76%
	1.3.1 Drogi lokalne Ziemi Człuchowskiej	1 105 980,58	1 030 179,59	93,15%
2. Rozwój gospodarczy obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej	2.1.1 Nowoczesna firma	4 789 692	3 215 202,93	67,13%

* kwoty z podpisanych umów

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za 2020 rok

Analiza wskaźników rezultatu i produktu pozwala zauważyć, że istnieją obszary działań, które zostały w całości zrealizowane, takie, które zostały niedoszacowane, oraz takie, których nie udało się jeszcze zrealizować.

Analiza wskaźników postępu wskazuje na dużą skuteczność w realizacji celów związanych z organizowaniem działalności gospodarczej i inwestycyjnej i słabość/znacząco mniejszą sprawczość w realizacji celów związanych z działaniami promocyjnymi i służącymi promocji sektora turystycznego na obszarze. Do momentu przeprowadzenia ewaluacji nie udało się podjąć założonych działań promocyjnych oraz zrealizować inwestycji, które wprost miały przekładać się na wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru (budowa i znakowanie tras rowerowych). Cele te będą – zgodnie z planem działań – realizowane w kolejnym okresie.

Badani wskazywali, że z uwagi na okoliczności zewnętrzne (pandemia, zmiany gospodarcze w okresie pandemii i postpandemicznym) wskaźniki mogły utracić trafność. „Dane społeczno – demograficzne i dane ekonomiczne no bardzo się pozmieniały, wskaźniki się bardzo zmieniły, abstrahując od tematu, badania prowadziłem ostatnio dla miasta, które robiło ewaluację swojego programu rewitalizacji i ten

program powinien wpłynąć, to jest na wskaźnik czynników społecznych, ale nie zdążył, bo zanim przeprowadzono te działania społeczne tak się zmieniły wskaźniki, że musieli robić ewaluację w trakcie, sytuacja społeczna się zmieniła” [IDI5_2].

Z tej perspektywy przyglądając się postępowi finansowemu i rzeczowemu obserwujemy chwiejną, zakłóconą pandemią, równowagę między założeniem, a możliwym do realizacji działaniem. Nasza respondentka zauważa, że: “Zawsze jest margines bezpieczeństwa w ustalaniu celów strategicznych..... i zawsze można dopracować jednostronne marginesy, aby cele zostały osiągnięte. Takie zagrożenia jakie występują po drodze, da się naprawić na tyle aby dało się osiągnąć ten wskaźnik” [IDI5_1].

Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2023 roku	Osiągnięta wartość (%)
Liczba osób, które skorzystają z ogólnodostępnych niekomercyjnych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub ścieżek rekreacyjnych i/lub szlaków turystycznych	500	166,60%
Liczba odbiorców działań promocyjnych w zakresie promocji produktów i usług turystycznych	1000	0,00%
Liczba osób, które skorzystały z obiektów służących rozwojowi turystyki	1000	0,00%
Liczba utworzonych miejsc pracy w branży turystycznej	4	150,00%
Liczba osób, które skorzystają z usług turystycznych świadczonych przez przedsiębiorstwa objęte wsparciem	500	118,00%
Liczba osób, które skorzystały z więcej niż jednej usługi turystycznej objętej siecią	50	0,00%
Liczba osób odwiedzających pomniki historyczne i przyrodnicze oraz miejsca pamięci	500	70,00%
Liczba odbiorców działań promocyjnych dotyczących ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego	1000	100,00%
Liczba osób, które skorzystają z ogólnodostępnych niekomercyjnych obiektów infrastruktury kulturalnej	500	452,20%
Liczba sieciowych inicjatyw objętych wsparciem	1	0,00%
Liczba odbiorców działań polegających na zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego i/lub historycznego i/lub zagospodarowaniu terenów turystycznych i/lub rekreacyjnych oraz centrów wsi i/lub stworzonych i/lub wyposażonych miejsc lub obiektów pełniących funkcje izb pamięci.	500	0,00%
Liczba przeszkolonych osób, które ukończyły szkolenie z wynikiem pozytywnym, w tym zdobyły wiedzę z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych	100	0,00%
Liczba uczestników imprez	500	0,00%
Liczba osób uczestniczących w spotkaniach/ wydarzeniach adresowanych do mieszkańców	492	100,00%
Liczba osób uczestniczących w warsztatach z rozliczania zawartych umów/ umów o powierzenie grantu	51	80,39%
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa, i które złożyły wniosek o przyznanie pomocy	85	100,00%
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa, i które zawarły umowy o przyznanie pomocy	50	100,00%
Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	76	100,00%
Liczba osób korzystających z nowej i/lub zmodernizowanej infrastruktury drogowej	500	1010,80%

Liczba utworzonych miejsc pracy, z wyłączeniem branży turystycznej	51	106,86%
Liczba przeszkolonych osób prowadzących działalność gospodarczą lub pracujących w przedsiębiorstwach, które ukończyły szkolenie z wynikiem pozytywnym	2	700,00%

Źródło danych: Sprawozdanie z realizacji LSR za 2020 rok

Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2023 roku	Osiągnięta wartość [U] (%)	Osiągnięta wartość [P] (%)
Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej	3	200,00%	233,33%
Liczba wybudowanych i/lub przebudowanych i/lub wytyczonych i/lub zagospodarowanych i oznakowanych ścieżek rekreacyjnych i/lub szlaków turystycznych i/lub liczba szlaków i/lub ścieżek przy których wybudowana zostanie infrastruktura	8	0,00%	0,00%
Liczba działań promocyjnych produktów i/lub usług turystycznych	3	200,00%	0,00%
Liczba wyposażonych obiektów służących rozwojowi turystyki	2	0,00%	0,00%
Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw z branży turystycznej, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	4	100,00%	100,00%
Liczba sieci w zakresie usług turystycznych oraz rozwijania rynków zbytu produktów i/lub usług turystycznych	1	0,00%	0,00%
Liczba zagospodarowanych miejsc pamięci oraz lokalnych pomników historycznych wraz z ich oznakowaniem	3	100,00%	66,67%
Liczba zagospodarowanych miejsc, w których znajdują się lokalne pomniki przyrodnicze wraz z ich oznakowaniem	2	100,00%	0,00%
Liczba działań promocyjnych w zakresie lokalnego dziedzictwa kulturowego	5	100,00%	40,00%
Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej wraz z ich wyposażeniem	3	100,00%	100,00%
Liczba współpracujących w sieci zaangażowanych organizacji/institucji kultury z terenu LGD	7	0,00%	0,00%
Liczba działań polegających na zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego i/lub historycznego	6	100,00%	0,00%
Liczba zagospodarowanych terenów turystycznych i/lub rekreacyjnych oraz centrów wsi	8	100,00%	0,00%
Liczba stworzonych i/lub wyposażonych miejsc lub obiektów pełniących funkcje izb pamięci	4	0,00%	0,00%
Liczba szkoleń i/lub warsztatów o charakterze edukacyjno-rozwojowym	8	100,00%	0,00%
Liczba działań edukacyjnych podnoszących wiedzę z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	4	0,00%	0,00%
Liczba imprez rekreacyjno-kulturalnych i/lub sportowych	8	100,00%	0,00%
Liczba spotkań/ wydarzeń adresowanych do mieszkańców	43	100,00%	100,00%
Liczba warsztatów z rozliczania zawartych umów/ umów o powierzenie grantu	6	66,67%	6,67%

Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	160	100,00%	100,00%
Liczba szkoleń dla pracowników i organów	9	100,00%	100,00%
Liczba wybudowanych lub przebudowanych dróg gminnych	1,5	211,27%	144,93%
Liczba nowych przedsiębiorstw, z wyłączeniem branży turystycznej, otwartych przez osoby z grupy defaworyzowanej tj. osoby zamieszkujące w miejscowości do 5 tys. mieszkańców	20	100,00%	100,00%
Liczba nowych przedsiębiorstw z wyłączeniem branży turystycznej, otwartych przez osoby z grup defaworyzowanych tj. młodzież wchodząca na rynek pracy w wieku 18-24 i/lub osoby bezrobotne w wieku 25-34	15	100,00%	100,00%
Liczba nowych przedsiębiorstw wyłączeniem branży turystycznej	12	100,00%	33,33%
Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw z wyłączeniem branży turystycznej	4	100,00%	100,00%
Liczba szkoleń i innych przedsięwzięć podnoszących kompetencje osób rozwijających działalność gospodarczą i/lub ich pracowników	2	200,00%	200,00%

Zwraca uwagę nierównomierną aktywność potencjalnych beneficjentów na obszarze LSR – szczególnie niska była ona w gminach Czarne i Koczała. Z drugiej strony, wyraźnie pod względem wysokiej aktywności odznacza się gmina Człuchów.

Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach

Przedsięwzięcie	Gmina							razem
	Człuchów	Człuchów miasto	Czarne	Debrzno	Koczała	Przechlewo	Rzeczenica	
1.1.1.	2	1		2	1	1	2	9
1.1.2		2		2				4
1.1.3	1			4		1	1	7
1.2.1		1	1	1				3
1.2.2	2			4				6
1.3.1			2		1	1		4
2.1.1	23	9	1	10		5	3	51
razem	28	13	4	23	2	8	6	84

Beneficjentami działań były najczęściej osoby fizyczne i organizacje pozarządowe, znacznie rzadziej jednostki samorządu terytorialnego i przedsiębiorcy. Z ofert LGD nie skorzystał żaden kościół i związek wyznaniowy i tylko jeden podmiot publiczny.

Warto zwrócić uwagę na duże zaangażowanie organizacji pozarządowych, które chętnie sięgały po wsparcie z programów LSR. To dobry prognostyk dla budowania silnej lokalnej społeczności świadomej swoich celów i możliwości. Szczególnie postęp widoczny jest, jeśli dane te porówna się do tych z 2014 r., które zamieszczone są w LSR: „statystyki prowadzone dla całego Województwa Pomorskiego przez Operatorów Funduszu Akumulator Społeczny, którego celem jest wspieranie oddolnych inicjatyw (projektów) dotacjami w wysokości do 5 tys. zł. Z terenu powiatu człuchowskiego w 2014 r. wpłynęło

10 wniosków, podczas gdy średnia liczba wniosków w województwie, które wpłynęły z jednego powiatu wyniosła 23,7. Także w 2015 r. liczba złożonych wniosków z powiatu człuchowskiego (11) była niższa niż średnia dla województwa (33,4).” (LSR, s.17)

Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcie	beneficjent						razem
	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Kościół, związek wyznaniowy	
1.1.1.	5	1	0	0	3	0	9
1.1.2	0	0	0	4	0	0	4
1.1.3	0	0	0	0	7	0	7
1.2.1	3	0	0	0	0	0	3
1.2.2	0	0	0	0	6	0	6
1.3.1	4	0	0	0	0	0	4
2.1.1	0	0	47	4	0	0	51
razem	12	1	47	8	16	0	84

Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

Wskaźnik kondycji gminy	Człuchów miasto		Człuchów obszar wiejski		Czarne		Czarne - miasto		Czarne - obszar wiejski	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Liczba ludności ogółem	13976	13479	10938	11215	9293	8949	6091	5830	3202	3119
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	59,1	75,2	54,2	58,3	56,4	64,6	57,2	65,5	54,8	63
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	15,8	21,1	10,6	12,3	12,9	17	13	17,5	12,8	16
Liczba ludności – zmiana na 1000 mieszkańców	-17,4	-10,6	11	7,8	1,4	-11,7	6,4	-10	-8,1	-14,9
Saldo Migracji ogółem	0	-125	0	79	0	-82	0	-38	0	-44
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-2,58		-2,24		-5,88		-6,65		-4,46

Wskaźnik kondycji gminy	Debrzno		Debrzno - miasto		Debrzno - obszar wiejski		Koczała		Przechlewo		Rzeczenica	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Liczba ludności ogółem	9208	8959	5184	5020	4024	3939	3420	3327	6359	6273	3693	3633
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	60,3	67,8	62	73,3	58,1	61,2	52,7	67,7	53,8	64,5	51,9	58
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	13,8	17	14,6	18,5	12,8	15	13,3	17,6	12	14,7	12	14,8
Liczba ludności – zmiana na 1000 mieszkańców	-0,2	-2,8	-0,2	-9,1	-0,3	5,4	1,5	-8,6	-2,4	-9,2	-3,5	7,2
Saldo migracji ogółem	0	-23	0	-50	0	27	0	-15	0	-34	0	14
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-3,02		-2,58		-3,59		-9,01		-3,17		0,28

W opinii badanych respondentów cele, jakie wyznaczono tworząc LSR są nadal aktualne. Oceniano je jako trafne. Jeden z badanych jako dowód na tę trafność mówi: „Gdybym miał ocenić to w skali 1-10 trafność tego, co robił LGD i sposób realizacji, to myślę, że między 8 i 9 spokojnie mogę wstawić bez problemu” [IDI5_2].

Inny respondent pytany o aktualność celów odpowiada twierdząco, czyniąc jednak uwagi co do przyszłości: „należałoby przebudować działalność społeczną, jej formy ewoluują razem ze społeczeństwem, które rozwija się różnie zależnie od obszaru i warunków, gospodarczych, ekonomicznych, demograficznych. Cele strategiczne powinny również ewoluować, i być kierowane na główne potrzeby społeczne, będzie to wymagało przemodelowania, ale i kontynuacji obecnej strategii” [IDI5_1]. Przekonanie to podziela inny badany: „niektóre płaszczyzny trzeba rozszerzyć, zaktualizować chociażby o taką sytuację, którą mamy teraz, bo tego [pandemia, zamknięcie gospodarki] nikt nie przewidział i nikt się nie spodziewał i to pewnie i na szczeblu samorządowym i w mniejszych firmach w NGO-sach, to dotyka nas wszystkich, to na pewno trzeba byłoby uaktualnić i uzupełnić [IDI5_3].

Należy przez to rozumieć, że gdyby wyznaczone cele nie odpowiadały lokalnym potrzebom, nie byłoby zainteresowania realizacją projektów, co ostatecznie doprowadziłoby do tego, że nie osiągnięto by założeń. Według badanych, cele były na tyle trafnie skonstruowane, że zachowały ważność mimo zmieniających się okoliczności zewnętrznych.

Na sukcesie realizowanych działań (mierzonych osiągnięciem przyjętych założeń) zaważyła trafność postawionej diagnozy (również to, że była konsultowana z mieszkańcami), sprawność organizacyjna LGD, ale także zdolność do dyskusji nad projektami członków Rady LGD. Nasz respondent podkreśla również wagę dobrej współpracy i partnerstwa między gminami albo wewnątrz gmin między instytucjami, organizacjami: „To nam dało szeroki wachlarz możliwości i takie uświadomienie sobie, że tworzenie partnerstwa daje nam duże korzyści, możemy, możemy coś zrobić na szerszą skalę, objąć szerszy obszar działania” [IDI5-3].

3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytanie badawcze:

2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie udzielono wsparcia 16 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe. Należy uznać, że to znaczący sukces zważając na niewielką liczbę organizacji pozarządowych na obszarze LSR oraz bariery w dostępie do środków.

Należy zauważyć, że na terenie gmin w czasie, który obejmuje LSR działała podobna liczba organizacji pozarządowych (między 11 a 19 na 10.000 mieszkańców na gminę), jednak dynamika tej działalności była różna. W gminie Koczała przez wiele lat liczba organizacji pozarządowych była znikoma, zaś w gminie Człuchów każdego roku choć jedna na 10 tys. mieszkańców.

Najstabsze pod względem liczby działających organizacji pozarządowych są gminy Debrzno, Koczała i Rzeczenica. Najwięcej, aż 4-5 NGOów na 10 tys. mieszkańców działa w gminie Czarne. Należy jednak zauważyć, że jest wiele gmin, w których w latach 2019-20 nie powstały żadne nowe organizacje pozarządowe. Wszystkie te gminy wymagają dalszego wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców i intensyfikowania włączania mieszkańców w działania społeczne (zgodnie z założeniami programu LEADER oddolność działań i zaangażowanie podmiotów lokalnych jest kluczowa dla powodzenia programu rozwojowego). Warto pamiętać, że znalezienie i wsparcie lokalnych liderów, którzy nie są jeszcze w orbicie działań organizacji pozarządowych mogłoby znacząco wzmocnić potencjał drzemący w wielu mieszkańcach obszaru LSR.

Tabela 8. Kapitał społeczny w gminach – liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców

Rok	Gmina											razem
	Człuchów miasto	Człuchów-obszar wiejski	Czarne	Czarne - miasto	Czarne - obszar wiejski	Debrzno	Debrzno – miśami	Debrzno - obszar wiejski	Koczała	Przechlewo	Rzeczenica	
2010	1	0	0	0	0	1	2	0	3	0	0	7
2011	1	0	2	0	6	0	0	0	0	2	3	14
2012	1	4	1	0	3	0	0	0	3	0	0	12
2013	1	0	0	0	0	0	0	0	3	2	0	6
2014	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0	5
2015	1	2	1	0	3	5	4	7	0	2	3	28
2016	0	1	2	3	0	1	0	2	0	3	0	12
2017	1	1	3	5	0	5	4	7	0	0	0	26
2018	1	0	0	0	0	1	2	0	0	0	3	7
2019	1	8	0	0	0	1	2	0	3	5	3	23
2020	1	1	4	5	3	0	0	0	0	3	0	17

Niską liczbę organizacji pozarządowych można tłumaczyć niską potrzebą angażowania się mieszkańców w sprawy wspólne lub trudność prowadzenia organizacji pozarządowej (przeszkody o charakterze biurokratycznym, organizacyjnym, księgowym). Nieco więcej niż połowa mieszkańców deklarowała, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców. **Tylko 10% z nich zrobiła to pod wpływem zachęty ze strony LGD.**

Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	55,8	44,2
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	11,5	88,5

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mają oni poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że mieszkańcy mają poczucie, że mogą mieć wpływ na to, co dzieje się w ich własnej miejscowości, 63,5%) ponad połowa uważa, że ma wpływ na życie gminy. Takie przekonania mogą znacząco wpływać na preferowane rodzaje aktywności – mieszkańcy będą bardziej skłonni do działań, których efekty będą dla nich bezpośrednio obserwowalne i odczuwalne.

Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	63,5	23,1	13,5
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	53,8	30,8	15,4

Jednocześnie, należy zauważyć, że nawet przy obecnie umiarkowanej aktywności mieszkańców, powszechnie podzielają oni przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (zdaniem 90,4%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (67,3%).

Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	90,4
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym	9,6
Razem	100,0

Mieszkańcy pytani o to, co mogłoby zachęcić do działania najczęściej formułowali dość ogólnikowe odpowiedzi: „jakaś ciekawa inicjatywa”, „jakiś ważny interes społeczny”, „jakiś cel edukacyjny dla młodzieży”. Odpowiedzi te zdemaskowały raczej fakt, że badani nie zastanawiali się nad tym, jak mogliby zaangażować się w działania społeczne. Często zastaniali się brakiem czasu. Część badanych wskazywało na to, że oczekują bodźca zewnętrznego do działania – wyraźnego sygnału, jakie są potrzeby, co można zrobić. Rzadziej chcieliby samodzielnie decydować o tym, czym warto się zająć, samodzielnym określeniem potrzeb lokalnej społeczności. Nie znaczy to, że nie mają w ogóle potrzeby udziału w podejmowaniu takich decyzji i wyznaczaniu celu – przeciwnie, chętnie wezmą udział w konsultacjach społecznych, ale sami raczej ich nie będą inicjować.

Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	67,3
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	32,7
Razem	100,0

Tym ważniejsza staje się z tej perspektywy rola LGD. Taką perspektywę zarysowują też badani przedstawiciele Rady, którzy między innymi zwracają uwagę na to, że LGD na duży pozytywny wpływ na lokalną społeczność poprzez „stworzenie możliwości opracowywania konkursów na rozwój lokalny i społeczny ale również inwestycyjny [...] środki które będą mogły w dalszym ciągu budować te relacje społeczne, kontakty i wzmacnianie tej aktywności społecznej. Tu te środki są wykorzystywane w sposób celowy. Mieszkańcy mogą brać sprawy w swoje ręce, uczestniczyć w życiu społecznym nie biernie, ale jako organizatorzy i twórcy nie tylko jako odbiorcy. To wzbogaca kulturę” [IDI5-1]. Respondent podkreśla, że wpierając oddolne inicjatywy LGD staje się motorem zmiany mentalnej, kulturowej, społecznej. Doprecyzowuje: „[...]w 1991 roku, nie było ludzi, funkcjonowały stereotypy, że wszystko się należy, myślę, że te działania oddolne, prowadzone przez wszystkie instytucje i organizacje stworzyły mechanizm stymulacji i pobudzania i budowania tożsamości ludzi. Zdobywania informacji, budowania tożsamości, o sile społecznej sprawczości społecznej, te wszystkie podmioty, instytucje o których mówiłam tworzą taki system rozwoju społecznego. Mieszkańcy lokalnej społeczności, nie są bierni. Oni wiedzą, że mają wpływ, że mogą brać udział i korzystać z tego. Mogą zaspokajać potrzeby, ale też kreować działania. Mogą być twórcami, ale też pomysłodawcami. Właśnie tutaj na tych obszarach można zaobserwować rozwój ogromny, tu, gdzie był marazm, patologia. Aktywowaliśmy (LGD) tę społeczność. Ta aktywność społeczna jest bez porównania wyższa” [IDI5-1].

Inny badany potwierdza tę rolę LGD: „Potrzebne było to ożywienie i to się udało, ponieważ były tutaj i projekty skierowane typowo do przedsiębiorców, ale również do sektora samorządowego, do NGO-sów [...] duży nacisk zawsze przy tych projektach był kładziony na aktywizację lokalnej społeczności, na właśnie, skierowane projekty były do ludzi też młodych, żeby tutaj zniwelować to bezrobocie na naszym terenie, więc no powstało mnóstwo firm, które utrzymują się do teraz, została poprawiona mała infrastruktura w danych gminach, powstały różne inicjatyw włączające lokalną społeczność do działania, więc wydaje mi się, że tutaj no dużo w tym zakresie zostało zrobione i te rzeczy zostają zauważane przez każdego Kowalskiego, który nawet nie wie, że takie LGD istnieje” [IDI5_3].

Respondent zauważa przy tym, że dzięki aktywnemu działaniu na rzecz rozwoju lokalnej społeczności sam LGD stał się rozpoznawalny. Inny badany mówiąc o skuteczności działań LGD podkreśla, że powinny nadal być obecne: „Zachowanie LGD-ów jest świetnym rozwiązaniem, bo to jest decentralizacja środków i łatwiej jest dobrze zainwestować albo dobrze przekazać na tym poziomie lokalnym, bo gdybym ja dzisiaj był na poziomie nie wiem województwa albo Warszawy i miał zdecydować kto na terenie powiatu Czulchowskiego ma dostać środki na działania, to nie byłbym w stanie tego zrobić, a LGD jest. Ich wiedza na terenie obszaru i tego co się dzieje w jakiś sposób wpływa na to. [...] zakładam, że będzie diagnoza i nowa strategia, więc pewnie będą mogły zrobić ewaluację tego co zrobiły, coś tam poprawić albo zmienić ewentualnie, chociaż tutaj zależy bardziej od tych danych ekonomicznych i społecznych, ale wydaje mi się, że no na pewno jest to jakiś efekt pozytywny. Też widać to po ludziach, jeżeli chcą rozpocząć działalność, albo szukają pieniędzy na działalność to najpierw idą do LGDu, bo wiedzą, że jeżeli gdzieś są pieniądze, to tam. Wiedzą, że warto tam pójść, bo mogą tam te pieniądze zdobyć. Naprawdę fajne biznesy powstały.” [IDI5_2].

Badani nie zawsze byli zgodni co do głównego celu działania LGD: „Jeśli LGD wpłynął na coś, to wpłynął na pobudzenie ekonomiczne też, takie gospodarcze, że dużo tych podmiotów jednak, dla mnie to jest główna działalność LGDu, ja to widzę w ten sposób” [IDI5_2]. Podczas gdy inny ocenia: „Ja jestem ogólnie wielkim przeciwnikiem wkładania takich pieniędzy jak LGDowskie na przykład w drogę. Uważam, że te pieniądze powinny prowadzić do czegoś innego, pobudzać, aktywizować, animować, one nie są relatywnie duże, ale mają bardziej takie właśnie zadanie i my tak inwestowaliśmy takie pieniądze. [...] wóldarze czasami inaczej pochodzą, sołtys krzychał to muszę mu zrobić drogę i wykorzystam te 200tys LGDu i zrobię tę drogę. Ale ja uważam, że to nie te środki, nie tędy droga, mimo że ta inwestycja spełniała warunki, kryteria, gdzieś tam się wpisywała, ale to nie rola LGDu, żeby zmusić wóldarza, żeby robił taką, a nie inną inwestycję” [IDI5_2].

3.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
5. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane

Większość mieszkańców dostrzega istotne zmiany infrastrukturalne (78,8%), które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości rozwoju przedsiębiorczości. Prawie połowa badanych zauważa, że w ostatnich latach wzrastała liczba inwestycji w infrastrukturę turystyczną, co wpływało na zwiększenia się liczby ofert pracy (**w ramach realizacji LSR powstało 60,5 nowych miejsc pracy, głównie poza branżą turystyczną; powstało 47 nowych przedsiębiorstw, a 8 mogło skorzystać z możliwości rozwoju**).

Jednocześnie niemal 80% mieszkańców uważa, że nie zmieniły się warunki prowadzenia firm. W takim spostrzeganiu rzeczywistości nie musi być sprzeczności – bowiem warunki prowadzenia firm nie są zależne od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych.

Bardziej niepokojące są dwa inne zjawiska. Pierwszym jest z nich jest fakt, że zwiększaniu się liczby ofert pracy, nie towarzyszy zwiększanie atrakcyjności ofert pracy. Drugim natomiast, że zmiany dotyczące możliwości zatrudnienia poza rolnictwem zdaniem ponad połowy badanych nie zmieniły się.

Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

Zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach? (100 % w wierszach)	poprawa	bez zmian	pogorszenie
liczba nowopowstających przedsiębiorstw	26,9	53,8	19,2
ilość inwestycji gospodarczych	32,7	48,1	19,2
Ilość ofert pracy	46,2	42,3	11,5
atrakcyjność ofert pracy	19,2	67,3	13,5
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	78,8	19,2	1,9
rozwój infrastruktury turystycznej	44,2	51,9	3,8
warunki prowadzenia firm	13,5	78,8	7,7
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	30,8	61,5	7,7

Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców, wyrażają jednoznaczne opinie. Według nich wsparcie przedsiębiorczości jest kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Jednocześnie wskazują na to, że takimi branżami, na które w szczególności należałoby zwrócić uwagę są te działy, które silnie odwołują się do lokalności i lokalnych zasobów. Stąd propozycje koncentrowały się przede wszystkim wokół turystyki (w tym agroturystyki). Mieszkańcy, chociaż zauważają podejmowane już działania promocyjne, wyrażają przekonanie, że należy je intensyfikować. Wymieniano też konieczność wsparcia usług budowlanych i tych, które wprost przekładają się na podnoszenie jakości usług (np. szybki Internet), które mogą zaoferować lokalni przedsiębiorcy.

W ocenie badanych projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojem obszaru objętego LSR co podkreślają badani: "Tworzona ku temu jest taka lokalna strategia rozwoju, więc to jest na bieżąco wszystko monitorowane i no tutaj śledzimy te zmiany, które zachodzą, więc wydaje mi się, że to się zazębia" [IDI5_3].

Nasi Badani podkreślają również, że o rozwoju przedsiębiorczości myśli się w gminach długofalowo: „Od lat inwestujemy w (przedsiębiorczość) bo my mamy swój inkubator przedsiębiorczości i bardzo też inwestujemy w edukację młodzieży ekonomiczną, staramy się my też nasz inkubator robi takie projekty właśnie promujące tworzenie nowych działalności, teraz właśnie można dostać w inkubatorze u nas 200 tys. złotych. [...] Jesteśmy jedyną gminą, która ma strefę i mamy inwestorów, którzy w tym roku zaczynają budować [...] staramy się słuchać swoich mieszkańców, robimy panele badawcze co 4 lata i zbieramy sobie te dane i modyfikujemy swoją wizję, jesteśmy na etapie też tworzenia strategii rozwoju i będziemy ją konsultować z LGDem, bo z partnerami powinniśmy i tutaj to synergia” (ID15_2).

Potwierdzenie o rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR potwierdzają też statystyki publiczne. We wszystkich gminach wzrosła zarówno bezwzględna liczba firm, jak i liczba podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców.

Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Rok	Gmina									
	Człuchów miasto		Człuchów – obszar wiejski		Czarne		Czarne - miasto		Czarne - obszar wiejski	
	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	2399	245,4	621	91,4	629	101,5	499	124,7	629	101,5
2011	2261	233,9	640	93,6	590	96,2	464	117	590	96,2
2012	2244	236,2	663	95,9	599	98,5	469	118,5	599	98,5
2013	2218	239,6	685	98,3	616	102,6	481	122,9	616	102,6
2014	2206	243,2	688	98	615	103,5	480	124,3	615	103,5
2015	2178	247,9	715	100,8	625	105,2	476	122,9	625	105,2
2016	2139	249,3	735	103,6	626	107,2	478	126,1	626	107,2
2017	2132	254,5	758	106,5	647	112,9	496	134,1	647	112,9
2018	2104	257,3	801	113	645	114,2	497	135,8	645	114,2
2019	2132	269,3	836	118,3	651	117,2	492	137,6	651	117,2
2020	2140	278,2	908	128,2	674	124	502	142,5	674	124

Rok	Gmina											
	Debrzno		Debrzno - miasto		Debrzno - obszar wiejski		Koczała		Przechlewo		Rzeczenica	
	Liczba podmiotów w	Na tys. Mieszkańców	Liczba podmiotów w	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów w	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów w	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów w	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów w	Na tys. mieszkańców
2010	696	116,9	512	150,1	184	72,4	243	101,3	395	95,1	258	106,1
2011	642	108,1	467	137,6	175	68,7	268	113,5	368	88,9	246	100,3
2012	634	107,3	456	135,8	178	69,7	254	109,5	394	94,7	251	103,2
2013	639	108,7	454	137,2	185	72	261	113,2	402	96,8	248	101
2014	674	116,2	478	147,3	196	76,7	262	116	410	98,1	248	101,4
2015	688	119,7	482	150,6	206	80,9	267	119,2	413	99,9	242	99,5
2016	676	119	469	149,1	207	81,6	251	114,3	439	107,5	244	101,7
2017	695	124,8	474	154,6	221	88,2	236	110	461	114,5	255	108,4
2018	719	131,1	485	161,1	234	94,5	237	113,5	461	116,6	267	114,8
2019	737	136,8	503	170,2	234	96,1	262	128,6	465	119,7	270	117,2
2020	752	140,9	503	173,7	249	101,9	259	130,5	469	123	274	119,2

Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Rok	Gmina									
	Człuchów miasto		Człuchów – obszar wiejski		Czarne		Czarne - miasto		Czarne - obszar wiejski	
	Liczba nowych podmiotów	Na tys. Mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	189	12,86	82	7,78	49	5,18	42	6,87	7	2,1
2011	131	8,96	80	7,56	34	3,6	18	2,95	16	4,8
2012	145	10,01	78	7,33	44	4,68	31	5,06	13	3,96
2013	139	9,65	84	7,85	53	5,65	34	5,57	19	5,82
2014	147	10,27	73	6,78	49	5,28	33	5,41	16	5,03
2015	107	7,56	80	7,35	54	5,82	34	5,62	20	6,2
2016	107	7,68	85	7,74	34	3,67	26	4,29	8	2,5
2017	119	8,57	97	8,8	62	6,71	47	7,8	15	4,67
2018	124	8,96	105	9,52	46	5,02	31	5,19	15	4,71
2019	125	9,16	100	9	44	4,83	26	4,38	18	5,68
2020	88	6,49	98	8,79	57	6,33	28	4,77	29	9,24

Rok	Gmina											
	Debrzno		Debrzno - miasto		Debrzno - obszar wiejski		Koczała		Przechlewo		Rzeczenica	
	Liczba nowych podmiotó w	Na tys. Mieszkańc ów	Liczba nowych podmiotó w	Na tys. mieszkańc ów	Liczba nowych podmiotó w	Na tys. mieszkańc ów	Liczba nowych podmiotó w	Na tys. mieszkańc ów	Liczba nowych podmiotó w	Na tys. mieszkańc ów	Liczba nowych podmiotó w	Na tys. mieszkańc ów
2010	65	6,92	46	8,68	19	4,65	25	6,97	38	5,99	23	6,16
2011	60	6,42	34	6,47	26	6,36	43	12,14	38	6,01	19	5,1
2012	57	6,11	33	6,31	24	5,85	12	3,43	45	7,13	26	7,02
2013	57	6,13	37	7,05	20	4,93	28	8,07	38	6,01	20	5,4
2014	82	8,86	57	10,92	25	6,2	25	7,28	32	5,06	25	6,75
2015	61	6,63	39	7,54	22	5,47	22	6,47	29	4,55	17	4,62
2016	48	5,23	31	6,01	17	4,23	9	2,64	55	8,66	18	4,88
2017	73	7,96	45	8,73	28	6,96	13	3,83	44	6,91	26	7,08
2018	72	7,92	40	7,82	32	8,05	21	6,22	45	7,06	25	6,85
2019	46	5,09	27	5,3	19	4,82	40	11,88	44	6,95	23	6,35
2020	65	7,26	27	5,35	38	9,73	13	3,9	33	5,23	25	6,91

3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

6. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
7. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój należały do najważniejszych celów LSR. Tym ważniejsza jest ocena efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości. Ponad 1/3 badanych uważa, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD zwiększył się lub nie zmienił się w ostatnich latach (co oznaczać może, że jest równie wysoki, jak wcześniej). Pojedyncze osoby (3,8% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł – to osoby, które jednocześnie wyczulone były na jakość środowiska i jego zmiany m.in. pod wpływem rosnącej presji turystycznej. Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla ponad 1/3 badanych miało to znaczenie dla wzmocnienia ich tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami.

Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	poprawa	bez zmian	pogorszenie
Poziom atrakcyjności turystycznej	42,3	53,8	3,8
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	44,2	53,8	1,9
Infrastruktura i oferta kulturalna	21,2	69,2	9,6
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	69,2	30,8	0
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	34,6	65,4	0

Dostrzeganie zmian przez mieszkańców to zarówno efekt dokonanych inwestycji, ale także ich zgodności z formułowanymi przez mieszkańców oczekiwań oraz tego, że są one **komplementarne**. Jednocześnie należy pamiętać, że poprawa jakości infrastruktury turystycznej nie musi przekładać się wprost na przyciąganie turystów i wymaga to dalszych działań promocyjnych.

Zmiany te tylko do pewnego stopnia znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy, że liczba takich obiektów noclegowych nie zmieniła się. lub zmieniła się nieznacznie na korzyść (Przechlewo).

Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

Rok	Gmina									
	Człuchów - miasto		Człuchów – obszar wiejski		Czarne		Czarne - miasto		Czarne - obszar wiejski	
	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
2012	9	1141	3	244	1	12	1	12	0	0
2013	10	1290	3	233	1	12	1	12	0	0
2014	10	1305	2	198	1	12	1	12	0	0
2015	10	1154	2	215	1	48	1	48	0	0
2016	10	1159	2	215	1	48	1	48	0	0
2017	10	1172	2	211	1	48	1	48	0	0
2018	10	1187	2	215	1	48	1	48	0	0
2019	10	1187	2	213	1	64	1	64	0	0
2020	8	1048	1	33	1	64	1	64	0	0

Źródło: BDL GUS

Rok	Gmina											
	Debrzno		Debrzno - miasto		Debrzno - obszar wiejski		Koczała		Przechlewo		Rzeczenica	
	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
2012	0	0	0	0	0	0	2	102	4	588	0	0
2013	0	0	0	0	0	0	2	107	4	740	0	0
2014	0	0	0	0	0	0	2	98	4	620	0	0
2015	1	24	1	24	0	0	3	102	5	691	0	0
2016	1	24	1	24	0	0	3	104	5	810	0	0
2017	1	24	1	24	0	0	2	92	5	819	0	0
2018	1	24	1	24	0	0	2	97	5	848	0	0
2019	1	24	1	24	0	0	2	92	5	848	0	0
2020	0	0	0	0	0	0	2	92	5	835	0	0

Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U)
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	7
	Obiekty noclegowe	0
	Obiekty gastronomiczne	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	7
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	0
	Obiekty noclegowe	0
	Obiekty gastronomiczne	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	0

Niewątpliwie do rozwoju oferty turystycznej przyczyniają się też działania finansowane dzięki LGD. W ramach realizacji LSR powstało łącznie 7 obiektów infrastruktury turystycznej - sportowych i rekreacyjnych.

Jest to spójne z wynikami badań przeprowadzonych na potrzeby LSR. Analizy zebranych danych wykazały, że najczęstszymi odpowiedziami były: rolnictwo (18,6% wszystkich odpowiedzi) oraz turystyka (17,8% odpowiedzi). Co ciekawe dosyć częstym wskazaniem była także produkcja przemysłowa (14,7% odpowiedzi) oraz usługi (14,5% odpowiedzi). (LSR, s.13).

Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, zauważane są przez mieszkańców. Pytani, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że powinna to być dalsza rozbudowa infrastruktury, która wpływa na atrakcyjność regionu i zarazem odpowiada potrzebom aktywnego spędzania czasu przez odwiedzających go turystów. Mieszkańcy chcieliby zatem dalszego rozwoju ścieżek rowerowych, wodnych (tras kajakowych). Ważne dla dużej grupy mieszkańców jest też wzmacnianie infrastruktury umożliwiającej uprawianie sportów wodnych. Inwestycjom tym powinna towarzyszyć dalsza promocja lokalności (i wyjątkowości obszaru). Ważnym celem na kolejne lata miałyby być także dalsze finansowanie takich działań i inwestycji, które pozwolą na wydłużenie sezonu turystycznego i pokazanie obszaru jako atrakcyjnego także w sezonie niskim.

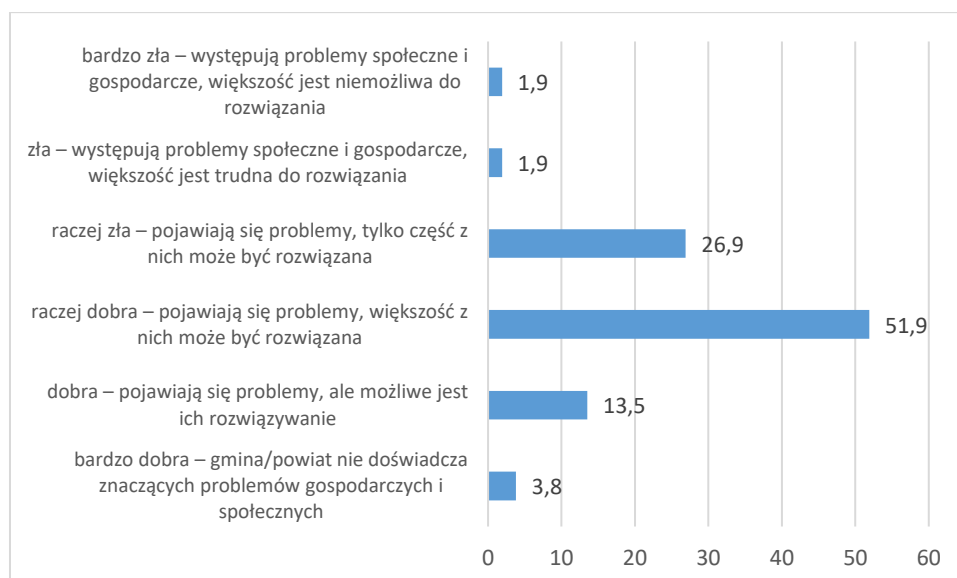
Podkreślano przy tym, że rozwój tych elementów nie może odbywać się bez jednoczesnej dbałości o to, żeby w ogóle możliwa była obecność turystów w regionie: możliwość łatwego dojazdu, również komunikacja między gminami, możliwość skorzystania z wygodnej i kameralnej bazy noclegowej bliskiej bogactwu przyrodniczego obszaru LGD (rozwój agroturystyki).

3.5. Grupy defaworyzowane

8. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
9. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
10. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy w większości oceniają obecną sytuację społeczno-gospodarczą swoich gmin jako co najmniej dobrą – to opinia niemal 80% badanych. Nie znaczy to, że nie dostrzegają żadnych problemów (taką opinię wyrażało 5,2% mieszkańców), ale że uznają, że są one w dużej mierze możliwe do rozwiązania. Wśród tych, którzy uważają, że sytuacja społeczno-gospodarcza nie jest dobra, najliczniejsi są ci, według których tylko część problemów, których doświadczają mieszkańcy, można rozwiązać na poziomie lokalnym lub ich rozwiązanie byłoby bardzo trudne. Tylko 0,7% mieszkańców jest skrajnie pesymistyczna w swoich ocenach (trzeba pamiętać, że dane gromadzono w 2021 roku w miesiącach poprzedzających wzrost inflacji).

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Jednocześnie warto zauważyć, że te ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Ponad połowa mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej i gospodarczej. Wśród 1/3 badanych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te nie są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia.

Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców

Obszar zmiany	poprawiła się	bez zmian	pogorszyła się
sytuacja gospodarcza	57,7	32,7	9,6
sytuacja społeczna	59,6	34,6	5,8

Wśród pozytywnych zmian zauważane są przede wszystkim wzrost aktywności społecznej, ponad połowa badanych zauważa tu poprawę. Jest to o tyle interesujące, że w przypadku innych zmiennych określających zmiany sytuacji społecznej połowa lub więcej mieszkańców nie zauważa zmian. Według

połowy mieszkańców nie zmieniała się skala problemu bezrobocia i dostępu do opieki zdrowotnej. Ponad 60% badanych nie zauważa też zmiany sytuacji w dostępie do usług opiekuńczych zarówno dla dzieci, jak i dla osób starszych i niepełnosprawnych, ani spadku liczby rodzin zależnych od pomocy społecznej.

Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców

Zmiany sytuacji społecznej	poprawa	bez zmian	pogorszenie
poziom bezrobocia	44,4	50,0	5,8
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	32,7	63,5	3,8
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	57,7	38,5	3,8
odpływ ludzi młodych z gminy/powiatu	7,7	46,2	46,2
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	40,4	59,6	0
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	30,8	65,4	3,8
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	28,8	50,0	21,2

Jako problem należy natomiast uznać dalszy odpływ młodych mieszkańców z gmin według 46,2% mieszkańców problem ten pogłębił się. tyle samo badanych uważa, że na tym polu nie zaszły żadne zmiany. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że dzieci i młodzież nie są według mieszkańców narażone na wykluczenie społeczne – to nie ubóstwo i marginalizacja społeczna są przyczynami odpływu młodych.

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społecznej (tylko 9,6% było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu osoby starsze, niepełnosprawne i ubogie. To o tyle ważne, że cechy te mogą współwystępować, powodując pogłębienie ryzyka marginalizacji. Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. Pozostali oceniali, że LGD w wystarczającym stopniu uwzględnia w swoich działaniach takie grupy jak dzieci i młodzież oraz rodziny z dziećmi. W opinii mieszkańców LGD w mniejszym stopniu uwzględnia natomiast sprawy tych grup, które wskazywano wcześniej jako szczególnie defaworyzowane.

Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie	nie wiem
dzieci i młodzieży	5,8	19,1	6,4	74,5
osoby niepełnosprawne	50,0	2,1	23,4	74,5
osoby starsze/seniorzy	61,5	2,1	23,4	74,5
osoby samotne	23,1	0	14,9	85,1
rodziny z dziećmi	5,8	12,8	4,3	83,0
osoby ubogie	38,5	2,1	19,1	78,7
kobiety	3,8	4,3	6,4	89,4
przedsiębiorcy		2,1	1,6	87,2
rolnicy		2,1	8,5	89,4
inne grupy	3,8			
nie ma takich grup	9,6			

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłaniało się kilka defaworyzowanych grup. Były to:

bezrobotni w wieku 25-34 lata	Powód: ograniczony dostęp do rynku pracy Bardzo wysoki odsetek bezrobotnych Wysoka elastyczność zawodowa Skłonność do migracji zarobkowej
młodzież wchodząca na rynek pracy wieku 18-24 lata	Brak doświadczenia zawodowego, skutkujące problemami ze znalezieniem zatrudnienia Wysoka mobilność, ryzyko migracji i wyludnienia obszaru
osoby powyżej 50 roku życia	Rosnąca grupa, starzenie się społeczeństwa; Bierność zawodowa Niski poziom umiejętności miękkich
osoby zamieszkujące miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców	Niski poziom dostępu do infrastruktury publicznej, kultury, opieki zdrowotnej Utrudniona komunikacja

W pierwszym okresie realizacji (2016-2018), zaplanowano osiągnięcie co najmniej **20%** poziomu każdego ze wskaźników produktu, który został przewidziany do realizacji w tym przedziale. Ponadto zaplanowano co najmniej **10%** środków finansowych na realizację operacji dedykowane w LSR **grupom defaworyzowanym**. Z kolei w przedziale 2019-2021, zaplanowano osiągnięcie co najmniej **85%** poziomu każdego ze wskaźników produktu, który został przewidziany do realizacji w LSR. W tym co najmniej **30%** środków finansowych na realizację operacji dedykowane w LSR **grupom defaworyzowanym**. (LSR, s. 46). Cele te zrealizowano, między innymi przez wspieranie tworzenia i rozwoju przedsiębiorczości w tej grupie.

Liczba nowych przedsiębiorstw, z wyłączeniem branży turystycznej, otwartych przez osoby z grupy defaworyzowanej tj. osoby zamieszkujące w miejscowości do 5 tys. mieszkańców	20	100,00%
Liczba nowych przedsiębiorstw z wyłączeniem branży turystycznej, otwartych przez osoby z grup defaworyzowanych tj. młodzież wchodząca na rynek pracy w wieku 18-24 i/lub osoby bezrobotne w wieku 25-34	15	100,00%

Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

	Człuchów - miasto		Człuchów obszar wiejski		Czarne		Czarne - miasto		Czarne - obszar wiejski	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	728	529	1266	538	1148	578	0	0	0	0
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności	515	390	1163	483	1237	642	0	0	0	0
Pracujący ogółem	4030	4275	1371	1204	1473	2249	1280	2116	193	133
Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	288	317	125	107	159	251	210	363	60	43
Bezrobocie – ogółem	689	463	706	450	678	359	0	221	0	138
Bezrobocie – kobiety	357	259	406	260	336	180	0	105	0	75
Bezrobocie – mężczyźni	332	204	300	190	342	179	0	116	0	63
Bezrobocie - do 25 roku życia	86	57	146	91	136	53	0	37	0	16
Bezrobocie - do 30 roku życia	173	123	244	154	218	113	0	80	0	33
Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	228	125	177	94	166	87	0	50	0	37
Bezrobocie - długotrwale bezrobotni	358	204	390	195	399	168	0	96	0	72

	Debrzno		Debrzno - miasto		Debrzno - obszar wiejski		Koczała		Przechlewo		Rzeczenica	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	1461	720	0	0	0	0	552	302	608	433	561	353
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności	1588	805	0	0	0	0	1624	907	954	686	1524	976
Pracujący ogółem	801	823	625	623	176	200	440	457	1613	1521	445	592
Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	87	92	121	124	44	51	129	137	254	242	120	163
Bezrobocie – ogółem	798	425	0	208	0	217	275	164	320	229	271	146
Bezrobocie – kobiety	449	251	0	110	0	141	149	93	171	134	154	84
Bezrobocie – mężczyźni	349	174	0	98	0	76	126	71	149	95	117	62
Bezrobocie - do 25 roku życia	144	70	0	34	0	36	40	21	73	28	45	20
Bezrobocie - do 30 roku życia	257	122	0	59	0	63	68	43	118	61	80	45
Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	219	106	0	42	0	64	104	54	89	57	85	39
Bezrobocie - długotrwale bezrobotni	510	199	0	84	0	115	139	85	147	95	145	58

Dostępne statystyki publiczne wskazują, że problemy nazwane w diagnozie dokonanej na etapie tworzenia LSR, chociaż były trafnie określone, to zmieniły skalę w ostatnich pięciu latach. Zauważmy, że we wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy kilka pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: spadek bezrobocia, zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej oraz zwiększenie liczby osób pracujących (wyjątkami są gminy Człuchów, Czarne obszar wiejski i Przechlewo).

Istotne jest w szczególności współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza ono bowiem, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze, bezrobocie nadal częściej dotyczy kobiet i osób do 30 roku życia. Te cechy mogą współwystępować, a zjawisko może dotyczyć młodych kobiet, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi. Jeśli przyjąć takie wyjaśnienie (prawdopodobne, bo zjawisko to obserwowane jest w całym województwie pomorskim), to oznaczałoby, że warto w przyszłości **uwzględnić wspieranie przedsiębiorczości nakierunkowanej na usługi opiekuńcze** (dostęp do nich jest ważną przesłanką powrotu kobiet na rynek pracy) oraz **rozważyć nagradzanie (w kryteriach dostępu) wprowadzania rozwiązań przyjaznych pracownikom** (np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi).

Chociaż we wszystkich gminach obserwowane zmiany są korzystne, jednak następują z różnym nasileniem w poszczególnych gminach. Na przykład, w gminie Człuchów drastycznie spadła liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, ze 1266 w roku 2015 do 538 w roku 2020.

3.6. Innowacyjność

Pytania badawcze

11. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?

12. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Innowacja najczęściej traktowana jest jako proces, który służy:

- Stworzeniu nowego produktu lub znacznej modernizacji istniejącego produktu – innowacje produktowe
- Zastosowaniu nowej technologii, modyfikacja czynników i właściwości procesów wytwórczych – innowacje technologiczne
- Wprowadzeniu nowych lub zmienionych (unowocześnionych systemów organizacyjnych) – innowacje organizacyjne
- Udoskonaleniu systemów marketingowych (np. stworzenie nowego rynku zbytu) – innowacje marketingowe

Inne klasyfikacje typów innowacji bazują na podziale ze względu na skalę zmian (przełomowe, przyrostowe, drobne), stopień oryginalności zmian (kreatywne, imitujące, pozorne – drobne zmiany oferujące rzekome nowości), stopień złożoności zmian (izolowane, związane), typ uczestników procesu innowacji (sprzężone, niesprzężone) oraz wpływ na środowisko przyrodnicze (proekologiczne, obojętne oraz naruszające równowagę ekologiczną).

W LSR innowacyjność została uszczegółowiona na poziomie 3 przedsięwzięć (1.1.1 Atrakcyjna Ziemia Człuchowska, 1.1.2 Biznes i innowacje w turystyce, 2.1.1 Nowoczesna firma). W lokalnych kryteriach wyboru premiowane są projekty innowacyjne.

W przypadku działalności turystycznych punkty za innowacyjność będą przyznawane, jeżeli w wyniku realizacji operacji zostanie wdrożona nowa lub znacząco udoskonalona usługa wykorzystująca lokalne zasoby przyrodnicze, jakimi są jeziora. Natomiast w przypadku pozostałych działalności punkty za innowacyjność zostaną przyznane, jeżeli w wyniku realizacji operacji wdrożona zostanie nowa technologia, nie stosowana dotychczas na obszarze, dzięki której powstanie nowy lub znacząco udoskonalony produkt lub usługa. W przypadku działań inwestycyjnych i promocyjnych w turystyce punkty za innowacyjność przyznawane będą w przypadku, gdy zastosowane lub wprowadzone zostaną nowe lub ulepszone produkty, procesy (technologie), metody organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie lokalnych unikalnych i charakterystycznych zasobów na obszarze LGD. (LSR, 44)

Cel przekrojowy PROW 2014-2020 dotyczący innowacyjności realizowany jest w LSR poprzez cel szczegółowy 1.1. Rozwój turystyki i rekreacji na obszarze oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa, przedsięwzięcie 1.1.2. Biznes i innowacje w turystyce oraz cel szczegółowy 2.1. Rozwój przedsiębiorczości, zwiększenie miejsc pracy oraz aktywizacja zawodowa i społeczna mieszkańców przedsięwzięcie 2.1.1. Nowoczesna firma. (LSR 46)

Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje (w kategoriach narzuconych przez sprawozdawczość PROW) wyniosła 0, co nie znaczy, że realizowane projekty nie zakładały innowacyjnych zmian w skali gminy lub obszaru.

Pytani o to, czy realizacja wybranych projektów przyczynia się do tego, by rozwój gminy był zrównoważony, respondenci odwołują się do LSR i wskazują na własne rozpoznanie terenu: “[...] może nie było to ściśle określone w kryteriach wyboru, ale strategia tutaj to określała jak najbardziej, właśnie głównie mi się wydaje, że w tym zrównoważonym rozwoju, bardziej patrząc szczegółowo na warunki poszczegółnej gminy, też jakie jest nasycenie na rynku pracy właśnie i no pod tym kątem chyba to bym rozpatrywała” [IDI5_3].

Inny badany nie ma żadnych wątpliwości, że strategia tak wyznaczyła cele, że zmiana, pozytywna, dokonuje się na wielu polach i to właśnie postrzega jako zrównoważony rozwój: „Jest ogromny progres, postęp na wszystkich płaszczyznach. Widzę zainteresowanie rozwojem społecznym. Obserwuje te zmiany. Zależy mi na tym i dostrzegam ten zrównoważony rozwój. Działania społeczne idą do przodu, wyzwania są większe, świadomość społeczna wzrasta i przekłada się to na aktywność. Ja obserwuję ten rozwój zarówno w infrastrukturze technicznej jak i społecznej” [IDI5_1].

Badani wskazują również na aspekt związany z ekologią: „Projekty które tutaj wpływały na ochronę środowiska też były dodatkowo punktowane” [IDI5_3].

Ustalenie kryteriów działań proekologicznych nie jest łatwe. To co kiedyś mogło za takie działanie uchodzić (np. sortowanie śmieci) dziś jest już normą, której przestrzegania wymaga prawo. Respondent zauważa, że: “ten punkt przy już samej ocenie wniosku budził dużo kontrowersji, nie było to może tak szczegółowo określone co do parametrów, ale dla jednego używanie narzędzi energooszczędnych jest standardem, a dla drugiego będzie to forma, gdzie można przyznać punkt, więc może nie było to tak do końca precyzyjnie określone i pewnie ten punkt tutaj trzeba byłoby na przyszłość dopracować, czy bardziej go określić o co nam chodzi, czego oczekujemy” [IDI5_3]. Warto pochylić się nad ustaleniem jasnych kryteriów.

3.7. Projekty współpracy

Pytania badawcze:

13. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
14. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy). Projekt współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

Podjęty projekt współpracy ma charakter dwuetapowy – w ewaluowanym okresie realizowano pierwszy etap. Celem było zawiązanie partnerstwa i przygotowanie niezbędnej dokumentacji do realizacji wspólnej inwestycji.

Tabela 23. Projekty współpracy

Projekt współpracy	Cele	Efekty
Rowerowy projekt współpracy	zaprojektowanie oznakowania pozwoli na połączenie szlaków rowerowych w powiatach człuchowskim, chojnickim, bytowskim i słupskim oraz włączenie powiatu człuchowskiego, chojnickiego i bytowskiego w regionalną sieć rowerową	Przygotowanie dokumentacji technicznej szlaków rowerowych i małej infrastruktury, która zostanie wykorzystana do realizacji projektu współpracy polegającego na wytyczeniu i oznakowaniu szlaków rowerowych na terenie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej, Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy oraz na terenie Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi.

3.8. Ocena funkcjonowania LGD

Pytania badawcze

15. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
16. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
17. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?

W ramach realizacji LSR podjęto trzy rodzaje działań: spotkania z mieszkańcami (było ich 48) doradztwo indywidualne oraz informowanie mieszkańców o działaniach LGD – temu służyło stworzenie strony internetowej, którą odwiedzono o ponad 17 tysięcy.

Tabela 24. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych

L.p.	Sposób realizacji celów informacyjno-promocyjnych	Liczba działań (wskaźniki produktu)
1	Spotkania z mieszkańcami	48
2	Doradztwo indywidualne	181
3	Liczba odwiedzin strony internetowej	17573

O trafności i skuteczności tych działań świadczą też wypowiedzi beneficjentów. Otrzymywali oni informację najczęściej bezpośrednio w LGD lub z ogólnie dostępnych źródeł (ulotek, plakatów, zebrań, lokalnych mediów, internetu). Uzyskiwane w ten sposób informacje badani oceniali, jako wyczerpujące i dostosowane do ich potrzeb. Wszyscy uznali, że były one atrakcyjne, to jest zachęcające do aplikowania o środki.

Tabela 25. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)

Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?	beneficjenci
1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media, Internet)	40
2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	60
3 od liderów lokalnych	0

Tabela 26. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)

Ocena uzyskanych informacji:	tak	nie
wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	100	0
dostosowane do potrzeb odbiorcy	100	0
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	100	0

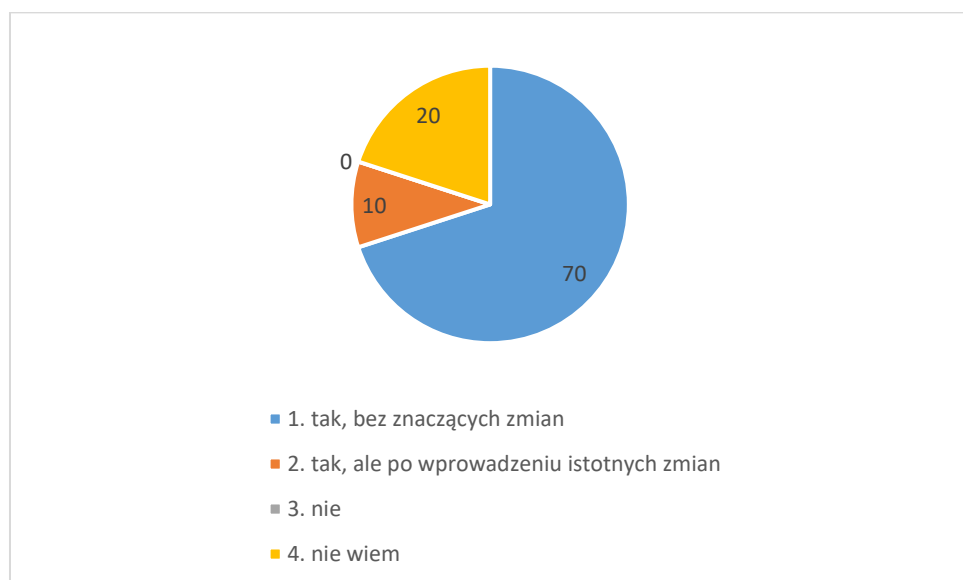
O skuteczności działań informacyjnych świadczy także fakt, że mieszkańców cechuje wysoka świadomość działań podejmowanych dzięki obecności środków UE na obszarze LSR. Wiedzę o tym, że w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych deklaruje zdecydowana większość mieszkańców i wszyscy badani beneficjenci. Więcej niż połowa mieszkańców korzysta z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych, zaś 1/3 z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych organizowane w ramach LSR.

Tabela 27. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Korzystanie z przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR	Mieszkańcy	Beneficjenci
wiedza o tym, że w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych	82,7	100,0
korzystanie z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	32,7	90,0
korzystanie z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	65,4	50,0

Należy uznać, że obecne działania służące realizacji LSR są skuteczne i efektywne również ze względu na fakt, że cieszą się one wysokim uznaniem społecznym. Aż 80% mieszkańców uważa, że należy utrzymać obecne założenia LSR w przyszłości i tylko 10% z tej grupy przy założeniu, że należy dokonać istotnych zmian. Pozostałe 20% badanych nie ma zdania w sprawie dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD. Nikt nie jest przeciwny.

Wykres 2 Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD

3.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

18. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
19. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
20. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
21. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Realizacja finansowa i rzeczowa odbywała się zgodnie z planem. Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie. Ogłoszono łącznie 39 naborów wniosków.

Dla połowy beneficjentów zachętą do podjęcia decyzji o aplikowaniu były działania informacyjno-promocyjne prowadzone przez LGD. Dla drugiej połowy nie miały one znaczenia jako zachęta. Dla wszystkich jednak informacje uzyskane z LGD miały znaczenie i przełożyły się na wysoką jakość wniosków o dofinansowanie. Wszyscy badani uznali, że procedury naboru były jasne i przejrzyste, niewiele mniej, że przyjazne dla beneficjentów. Pojedyncze osoby nie zgadzały się z dominującymi ocenami - można przypuszczać, że to wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania.

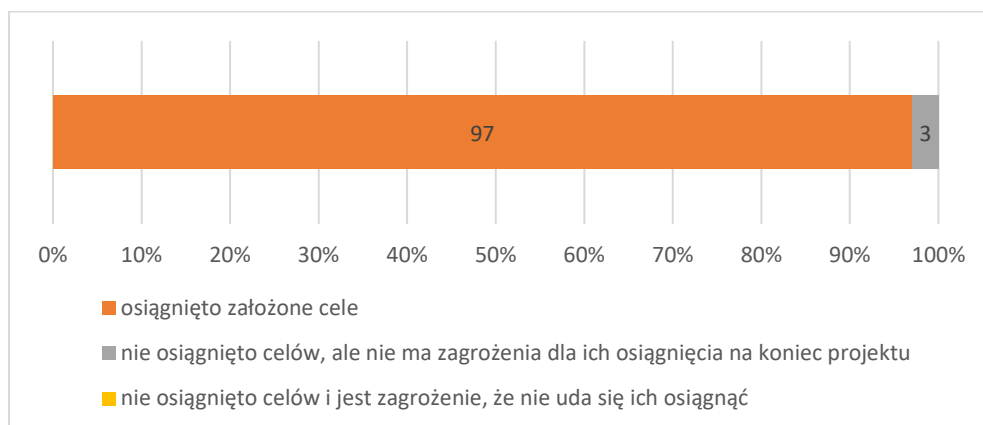
Na podstawie wywiadów jakościowych można domniemywać, że te pojedyncze negatywne oceny związane były raczej z długością procesu oceny i koniecznością wprowadzania korekt do aplikacji, ale nie po stronie LGD, tylko po stronie Instytucji Zarządzającej.

Tabela 28. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)

Ocena beneficjentów	Tak	Nie
rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	50	50
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	100	0
procedury naboru były przejrzyste?	100	0
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	90	10

Pewnym potwierdzeniem tego, że procedury były przejrzyste, a rodzaj pozyskiwanych przez potencjalnych beneficjentów był wystarczający jest fakt, że wszystkim badanym udało się osiągnąć założone wskaźniki lub na etapie realizacji badania, nie było przesłanek do oceny, że ich osiągnięcie może być zagrożone. To sygnał, że informacje, jakie otrzymywali wnioskodawcy były właściwe, przejrzyste i zrozumiałe na tyle, że mogli dobrze przygotować swoje przedsięwzięcia.

Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)

Jednocześnie, należy zwrócić uwagę, że jeśli pojawiły się jakieś trudności w realizacji przyjętych wskaźników, to leżały one po stronie zewnętrznej – zmieniły się warunki zewnętrzne realizacji zamierzeń (np. zamierzano zwiększyć zatrudnienie, ale w wyniku zmian na rynku pracy lub pandemii, trudno było pozyskać nowych pracowników)

Tabela 29. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci)

Powody zagrożenia dla osiągnięcia wszystkich celów	Procent*
diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	0
cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	100
przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne	0
nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	0
brakowało wsparcia ze strony LGD	0
brakowało wsparcia ze strony innych instytucji	0

*dane nie sumują się do 100%, można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Zwróćmy uwagę, że według wszystkich beneficjentów czynnikiem pozytywnie wpływającym na osiąganie wskaźników była ich trafność. zdaniem 90% beneficjentów jest nim również sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD. Połowa badanych źródło trudności w realizacji działań lokuje raczej w wymogach programowych (ilość i poziom skomplikowania dokumentów), a nie po stronie, na którą miały wpływ działania stowarzyszenia lub sam beneficjent.

Tabela 30. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników

Czynniki:	ułatwia	utrudnia	bez znaczenia
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	90	0	10
trafność wskaźników	100	0	0
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	0	50	50

Badani wskazują na jeszcze jeden rodzaj trudności w realizacji LSR: „Była jakaś deklaracja, a późniejsze okoliczności nie pozwalały nam w realizacji danej deklaracji” [IDI5_1] Poproszeni o doprecyzowanie przyznają, że miało to związek z lokalną polityką, jednak nie konkretyzują jednak tych odpowiedzi: „Polityka ma duży wpływ na otrzymanie lub nie otrzymania dotacji, co powoduje zawirowania i zakłócenia planów i komplikuje możliwość długofalowego planowania” [IDI5_1].

3.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

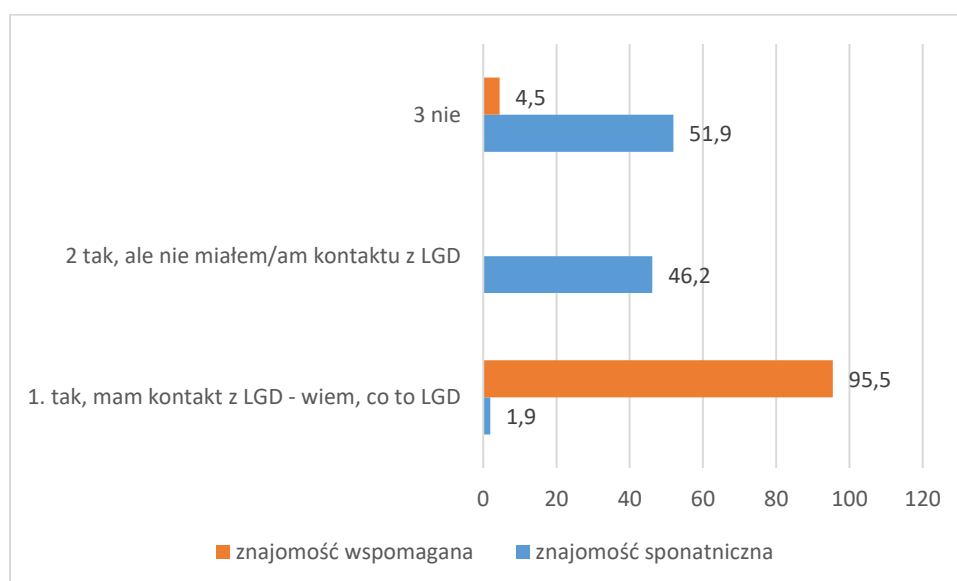
22. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
23. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
24. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
25. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi aktorami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze w sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

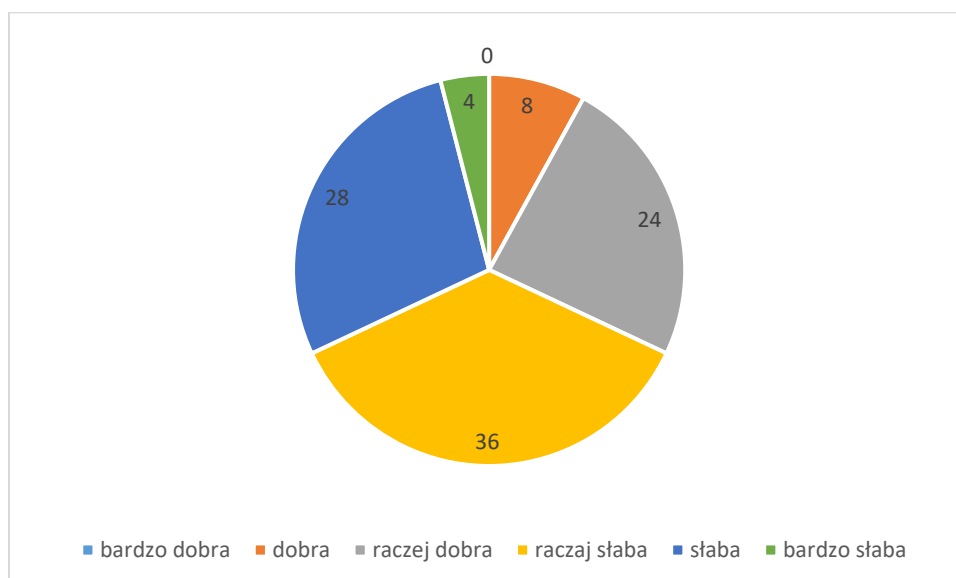
Prawie połowa mieszkańców (46,2%) pytanych o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagać im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia) odpowiada pozytywnie, przy czym deklaruje, że nie miał kontaktu z LGD. Można się domyślać, że badani mają na myśli kontakt polegający na osobistym odwiedzeniu biura czy osobisty kontakt z członkami stowarzyszenia, a znają LGD poprzez jego działalność i dzięki promocji. Jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia aż **95,5%** badanych mieszkańców wie, co to za stowarzyszenie. Dowodzi to dużej skuteczności działań LGD, w tym promocyjnych.

Wykres 4. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Jednocześnie zwróćmy uwagę, że znajomość LGD bywa powierzchowna – zdecydowana większość badanych (68%) uznała, że jest ona słaba. Największy poziom własnej wiedzy o tym, czym jest LGD deklarowali ci mieszkańcy, którzy mieli z nią bezpośrednią (i uświadomioną) styczność.

Wykres 5. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD od innych mieszkańców (36%). Badani wskazują też na ulotki i plakaty (20%), informacje medialne/lokalną prasę (20%) oraz imprezy i spotkania lokalne (20%) jako źródła wiedzy o LGD. Mało skutecznym sposobem informowania o tym, czym zajmuje się LGD okazują się działania animacyjne organizowane przez stowarzyszenie. Zwraca uwagę, że samorząd na żadnym szczeblu nie jest rozpoznawany jako miejsce, w którym mieszkańcy dowiadują się o LGD.

Tabela 31 Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

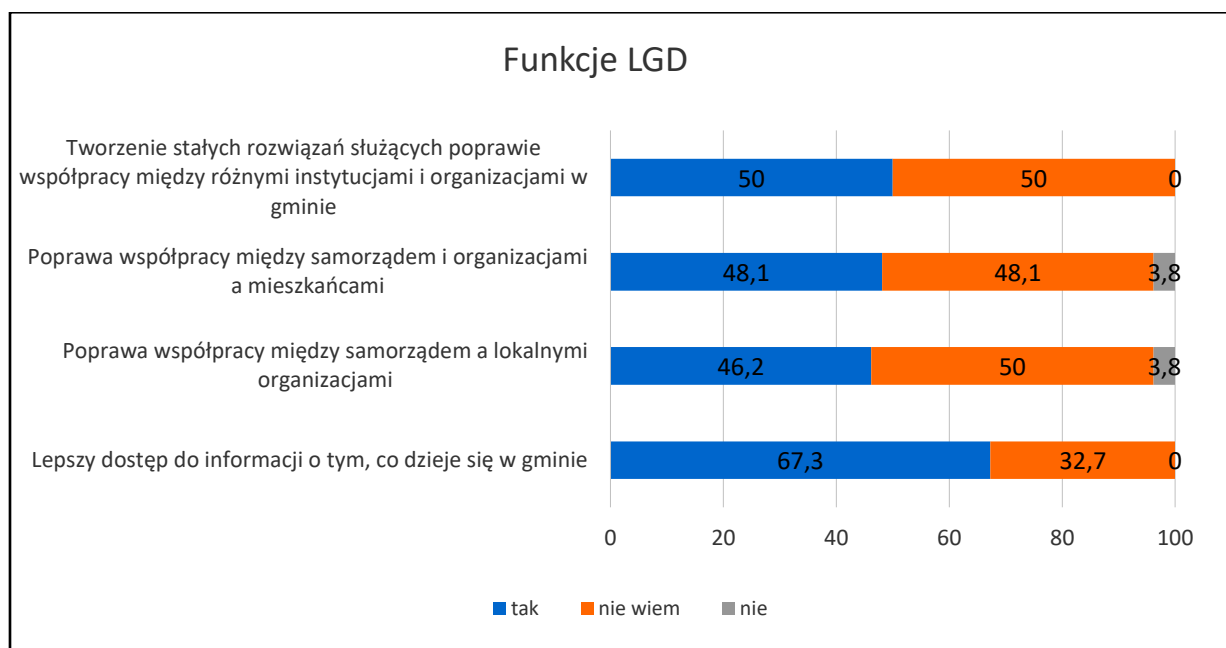
Źródła wiedzy	Procent*
Ulotki, plakaty	20,0
informacje medialne/lokalna prasa	20,0
imprezy i spotkania lokalne	20,0
działania animacyjne LGD	4,0
od innych mieszkańców	36,0
samorząd gminy	0
samorząd powiatu lub regionu	0
punkty informacji europejskiej	0
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	0
inne, jakie?	0

Mieszkańcy, którzy mają jakieś wyobrażenie o LGD (tzn. zadeklarowali, że w ogóle spotkali się z tą nazwą), widzą w stowarzyszeniu przede wszystkim platformę informacyjną – miejsce, w którym najlepiej wiadomo o tym, co dzieje się w gminie (67,3%), ale także instytucję, która służy poprawie współpracy samorządu z organizacjami lokalnymi (46,2%) i mieszkańcami (48,1%). Ważną funkcją Lokalnej Grupy Działania – według połowy badanych jest to, że służy ona tworzeniu stałych rozwiązań, których celem jest poprawa współpracy między różnymi podmiotami w gminie. To bardzo ważne,

oznacza bowiem, że można liczyć na to, że współpraca, do której dochodzi dzięki LGD lub z udziałem Grupy, jest bardziej trwała niż czas realizacji konkretnych przedsięwzięć

Badani pytani o rozpoznawalność LGD wśród mieszkańców są zgodni: "Są tacy którzy nic nie rozpoznają, ale na pewno LGD Ziemi Człuchowskiej i logotypy nie są obce dla mieszkańców. Może nie wszyscy, ale dużym stopniu są to pojęcia rozpoznawalne" [IDI5_1]. Inny badany ocenia: "Myślę że to różnie, chociaż no jakby taka kampania informacyjna jest prowadzona cały czas, ale znajdują się jeszcze takie osoby, które nie wiedzą, że w ogóle taka lokalna grupa istnieje i że można też ewentualnie pozyskać środki, złożyć wniosek. Myślę, że to głównie takie osoby są, do których już nie jest skierowana oferta samej grupy działania, być może osoby starsze, być może już osoby na emeryturze, no ciężko mi powiedzieć, ale spotkałam się z takimi głosami, że a ja nie widziałam w ogóle że coś takiego istnieje i że można złożyć wniosek i uzyskać dofinansowanie.

Wykres 6. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

Podobnie funkcje LGD postrzegają badani członkowie stowarzyszenia. Badani podkreślają, że LGD ma i od początku istnienia miało bardzo ważną funkcję dla rozwoju obszaru LSR

4. Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	3.1	Cel główny oraz przypisane do niego cele szczegółowe zostały zrealizowane. Cele te pozostają nadal aktualne.
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	3.2	Realizowane działania mają pozytywny wpływ na kapitał społeczny obszaru LSR, ale jest on niewielki tylko 11,5% mieszkańców zaangażowało się społecznie pod wpływem LGD. – szczególnie wpływa na poziom aktywności społecznej mieszkańców (połowa mieszkańców, którzy wykazują aktywność, robi to pod wpływem zachęt ze strony LGD). Zwiększyło się poczucie sprawczości mieszkańców.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	3.2	W przyszłości należy w dalszym ciągu wspierać istniejące już organizacje pozarządowe oraz tworzyć i wspierać sieć nieformalnych liderów lokalnych, którzy zachęcaliby mieszkańców do większej aktywności społecznej.
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	3.3	Bezpośredni wpływ LSR to powstanie nowych przedsiębiorstw, rozwój istniejących już firm, których wyrazem jest stworzenie 60,5 nowych miejsc pracy oraz rozwój oferowanych usług i produktów. LSR ma także pośredni wpływ na przedsiębiorczość dzięki poprawie infrastruktury lokalnej.
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	3.3	Mieszkańcy uważają wspieranie przedsiębiorczości za kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Wsparcie to powinno, według mieszkańców dotyczyć turystyki. Niezbędne jest też wsparcie rozwoju infrastrukturalnego (zwłaszcza komunikacji drogowej i rozwoju Internetu)

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	3.4	Poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna (powstało 7 nowych obiektów).
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	3.4	Mieszkańcy oczekiwali, żeby wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego, w szczególności przez dalszą rozbudowę infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe), przy zachowaniu dbałości o dobro środowiska i wiązaniu tych inwestycji z promocją lokalności.
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?	3.5	W LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane, a podejmowane działania odpowiadały na potrzeby tych grup. Chociaż rekomendujemy wzmocnienie tych działań przez zwiększenie wagi kryterium oceny projektu.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	3.5	Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w okresie realizacji LSR spadł. Utrzymuje się niekorzystna sytuacja kobiet na rynku pracy. Korzystne zmiany mają różną dynamikę w gminach tworzących obszar LSR. Należy uwzględnić, że realizacja LSR pokrywała się w czasie z okresem wzrostu gospodarczego.
10	Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?	3.5, s. 28	Ze względu na sytuację kobiet na rynku pracy, warto uwzględnić w kolejnej perspektywie takie wsparcie przedsiębiorczości, które nakierowane jest na poprawę dostępności usług opiekuńczych (dla osób zależnych – dzieci i seniorów) oraz rozwiązań przyjaznych pracownikom.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	3.6	Do 2020 roku nie realizowano działań ukierunkowanych na innowacje
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	3.6	Projekty cechowała innowacyjność produktowa, organizacyjna lub marketingowa. W części projektów wymienione rodzaje innowacji były ze sobą powiązane.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	3.7	Zrealizowano 1 z zaplanowanych 3 projektów współpracy. Efekty odpowiadały w pełni założeniom.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	3.7	Kontynuacja prac podjętych w okresie objętym ewaluacją.
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	3.8	Tak
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	3.8	Dobrano odpowiednie środki informacyjno-promocyjne do postawionych celów.
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?	3.8	Należy jednak wzmocnić przekaz pozwalający na identyfikowanie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR. Zwiększenie samodzielności decyzyjnej LGD, skutkującej skróceniem procesu decyzyjnego związanego z zawieraniem umów.
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	3.9	Tak
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	3.9	Tak, z wyjątkiem przedłużającej się procedury biurokratycznej w Instytucji Zarządzającej
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	3.9	Tak
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	3.9	Tak
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	3.10	Tak
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?	3.10	Tak
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	3.10	Tak, w pełni

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?	3.10	Dzięki wysokiej spójności celów działań sformułowanych w LSR inwestycje są komplementarne.

5. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Rekomendacja
Analiza wskaźników rezultatu i produktu wskazuje, że istnieje kilka obszarów wymagających intensyfikacji, jeśli mają być osiągnięte do 2023 roku: liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby do roku 2023	Dalszy systematyczny monitoring realizacji, w razie potrzeby korekta wskaźników z uwzględnieniem zmian społeczno-gospodarczych.
Nierównomierna jest aktywność mieszkańców poszczególnych gmin.	Intensyfikacja działań informacyjno-promocyjnych w gminach mniej dotąd aktywnych (Czarne, Koczała, Rzeczenica)
Cele LSR są nadal aktualne. Ma to być efektem trafnej diagnozy	Konsultacje społeczne nowych założeń LSR
Wsparcie dla NGO jest wystarczające, chociaż nie przekłada się znacząco na ich liczbę na obszarze LSR. Działania LGD mają duże znaczenia dla podejmowania aktywności społecznej przez mieszkańców (choć poziom tej aktywności nadal jest dość niski).	Jeśli miałyby w dalszej perspektywie służyć wzmocnieniu potencjału organizacji należałoby kierować działania także do nieformalnych liderów lokalnych i z ich pomocą aktywizować mieszkańców.
Poczucie sprawczości i wpływu mieszkańców jest umiarkowane.	Wymaga dalszego wzmocniania przez włączanie mieszkańców w procesy decyzyjne oraz działania na rzecz społeczności LSR.
Realizacji LSR przyczyniła się do wzmocnienia istniejących firm i powstania nowych przedsiębiorstw. Powstało 60,5 miejsc pracy. Zmiany te są zauważalne przez mieszkańców (zauważają większą dostępność ofert pracy, ale bez jednoczesnej poprawy atrakcyjności tych ofert). Jednocześnie mieszkańcy zwracają uwagę na konieczność dalszego inwestowania w otoczenie infrastrukturalne rozwoju przedsiębiorczości (zwłaszcza komunikacja drogowa, Internet)	Kontynuacja dotychczasowych działań.
Mieszkańcy dużą wagę przywiązują do tego, aby dalszy rozwój nie naruszał dobrostanu przyrodniczego obszaru oraz żeby bazował na lokalnych zasobach, tradycjach, potencjałach.	Kontynuacja dotychczasowych działań. Uzupełnienie kryterium dot. innowacyjności (patrz niżej)
Znaczącym elementem inwestycji podejmowanych w ramach LSR były te nakierowane na rozwój turystyki. W ramach LSR udało się zwiększyć liczbę obiektów noclegowych, poprawić jakość ofertę gastronomiczną, rekreacyjną i sportową.	Kontynuacja dotychczasowych działań.

Wniosek	Rekomendacja
Badani oczekują, że w dalszym okresie działania te będą kontynuowane, ale przy jednoczesnych staraniach o to, aby wydłużyć sezon turystyczny.	Działania promujące pełną i spójną ofertę obszaru także w niskim okresie turystycznym.
W okresie realizacji LSR zmniejszył się poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego na większości jego obszaru. Nadal niezbędne są działania kierowane do osób narażonych na wykluczenie z rynku pracy: kobiety po urodzeniu dziecka oraz młodzi ludzie (do 30 roku życia)	Utrzymanie definicji grup defaworyzowanych
Ze względu na ryzyko wykluczenia tych grup (kobiety, młodzi) oraz z powodu niekorzystnych zmian demograficznych, brakuje wsparcia takich projektów, które premiowałyby przedsięwzięcia służące rozwojowi usług dla osób zależnych (co umożliwiłoby kobietom powrót na rynek pracy) oraz elastycznych rozwiązań zatrudnieniowych (większa szansa dla młodych).	Wzmocnienie kryterium punktowego dla grup defaworyzowanych
Nie realizowano projektów ukierunkowanych na innowacje.	Modyfikacja kryterium premiującego innowacyjność projektów, np. przez zwiększenie udziału tego kryterium w ogólnej ocenie.
Zrealizowano 1 z 3 projektów, które przyniosły efekty zgodne z założeniami.	Kontynuacja dotychczasowej współpracy
Partnerzy w ramach LGD spotykali się systematycznie, w okresie pandemii podjęto odpowiednie działania umożliwiające kontynuację współpracy	Kontynuacja dotychczasowej współpracy
Wysoko oceniana jest przejrzystość, przyjazność i przystępność informacji. Niżej oceniana jest strona biurokratyczna aplikacji (odpowiedzialność za tę komplikację lokowana jest poza LGD)	Dążenie do uproszczenia procedur.
Beneficjenci oceniają wsparcie ze strony LGD jako odpowiednie do ich potrzeb	Kontynuacja dotychczasowych działań
Wartością dodaną podejścia Leader jest przede wszystkim budowanie więzi między różnymi aktorami społecznymi i współpraca międzysektorowa. Ważną wartością dodaną jest też zwiększająca się integracja mieszkańców.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Mieszkańcy postrzegają LGD jako trwałą, stabilną organizację, która ma charakter pomostowy –	Kontynuacja dotychczasowych działań

Wniosek	Rekomendacja
pozwała na zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, sprzyja dialogowi społecznemu i wypracowywaniu komplementarnych rozwiązań.	

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR	5
Tabela 2. Postęp finansowy	6
Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy	7
Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy	8
Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach	8
Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów	8
Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD	10
Tabela 8. Kapitał społeczny w gminach – liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	12
Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	13
Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność	13
Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	13
Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania	14
Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	15
Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	17
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	18
Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców	19
Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	20
Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	21
Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców	22
Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców	23
Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców	23
Tabela 20. Sytuacja społeczna na obszarze LGD	25
Tabela 23. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych	28
Tabela 24. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	28
Tabela 25. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)	28
Tabela 26. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)	29
Tabela 27. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)	31
Tabela 28. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci)	31
Tabela 29. Czynniki wpływające na osiąganie wskaźników	32
Tabela 30. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy	33

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców	22
Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD	29
Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)	31
Wykres 4. Funkcje LGD w opinii mieszkańców	32
Wykres 5. Znajomość LGD wśród mieszkańców	33
Wykres 6. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania	34

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

26. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

27. Jak sytuacja gminy zmieniała się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

28. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstających przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

29. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminy/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

30. Czy gmina zmieniała się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

31. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a.
- b.
- c.

32. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- d.
- e.
- f.

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy

33. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

34. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

35. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym
--	---

36. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina
---	--

37. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie
--------	-------

38. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcon(a) przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie
--------	-------

39. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- g.
h.
i.

40. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie
--------	-------

41. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

42. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

43. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)
---------------------------	---	--------------------

44. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa:

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak ☐ nie

45. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa
☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	☐ inne, jakie?	

46. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

47. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5.rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

48. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzież	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

49. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

j.

k.

l.

50. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

51. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2 nie
--------	-------

52. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3 od liderów lokalnych	4 inne, jakie?
---	--	------------------------	-------------------------

53. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

54. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

55. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć
--	---	--

56. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

57. Co ułatwia, a co utrudnia osiąganie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiąganie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

58. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem
------------------------------	--	---------------------	-------------

59. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1.
2.
3.

60. Jeśli nie, dlaczego?

1.
2.
3.

Informacje o respondencie**M1. Nazwa gminy:****M2. Nazwa powiatu:****M3. Płeć:**

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek**M5. Wykształcenie:**

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. pomaturalne/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (przejdź do pyt. M9) 2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

1. tak 2. nie

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

- [illegible]

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1. tu, gdzie teraz
2. gdzie indziej w województwie
3. gdzie indziej w kraju
4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkali w przyszłości:

- 1 tu, gdzie teraz 2. gdzie indziej w województwie
3. gdzie indziej w kraju 4. za granicą

Dziękujemy za udział w badaniu!

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD:

M5. Respondent to reprezentant: ☐ mieszkańców ☐ przedsiębiorców ☐ NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

ii. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
 - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła sieć między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

iii. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwa LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
 - i. sprawność organizacyjna LGD;
 - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
 - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
 - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
 1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
 2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
 3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakie musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
 - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
 - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
- iv. Rezultaty działań**
- 10. Jak –według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
- a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
 - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
 - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
 - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
 - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
 - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
 - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
 - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
- a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
 - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
 - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
 - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**